

16 Νοεμβρίου, 1990

[Α. Ν. ΛΟΥΖΟΥ, Π., ΜΑΛΑΧΤΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ,
ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ, ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ,
ΝΙΚΗΤΑΣ, Δ/στές]

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΜΕΣΩ
1. ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ,
2. ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ,

Εφεσείοντες-Καθ' ων η αίτηση,

v.

C. KASSINOS CONSTRUCTION LTD.,

Εφεσιβλήτων - Αιτητών.

(Αναθεωρητικές Εφέσεις Αρ. 982, 983).

Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο — Ο ρυθμιστικός ρόλος του δικαστηρίου σε θέματα διαδικασίας και απόδειξης στη διοικητική δίκη είναι διάφορος και ευρύτερος από αυτόν που επιτρέπει το δικονομικό σύστημα που επικρατεί στην πολιτική δίκη — Η διαφορά εκπηγάει από την ύπαρξη και εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας σε συνδυασμό με τη φύση του ανακριτικού συστήματος — Διαδικαστικός κανονισμός του 1962 — Η ενδιάμεση απόφαση του πρωτόδικου δικαστηρίου να μη προβεί σε άμεση εξέταση θέματος αναφορικά με το αποδεκτό ή μη μαρτυρίας, κρίθηκε ορθή — Η ταλαιπωρία που δυνατό να προκληθεί δεν αποτελεί λόγο για περιορισμό της διακριτικής εξουσίας του Δικαστηρίου.

5

10

15

20

Κατά την έκδοση οδηγιών, για την ακρόαση των συνεκδικαζομένων προσφυγών, που εστρέφοντο κατά της απόφασης της αρμόδιας αρχής για κατακύρωση των προσφορών στο ενδιαφερόμενο μέρος, το πρωτόδικο δικαστήριο επέτρεψε την προσκόμιση μαρτυρίας από όλα τα μέρη υπό μορφή ενόρκων καταθέσεων. Ο Γενικός Εισαγγελέας, υπέβαλε ένσταση για το αποδεκτό ενόρκου δηλώσεως που καταχωρήθηκε εκ μέρους των εφεσιβλήτων. Κατά τη δικάσιμο, το δικαστήριο αποφάσισε να μην ακουστεί η ένσταση στο στάδιο εκείνο, ενόψει του δικαιώματος του Γενικού Εισαγγελέα να αντεξετάσει το μάρτυρα που έκαμε την πιο πάνω ένορκη δήλωση και να αντικρούσει ορισμένα γεγονότα τα οποία εμφανίζονται σ' αυτή.

Ο Γενικός Εισαγγελέας άσκησε τις παρούσες εφέσεις και ισχυρίστηκε ότι η απόφαση του πρωτόδικου δικαστή να μην εξετάσει και αποφασίσει άμεσα το αποδεκτό ή μη της μαρτυρίας των εφεσιβλήτων, είναι λανθασμένη. Το παράπονό του εντοπίζεται στο ότι, ενόψει της πιο πάνω ενδιάμεσης απόφασης του δικαστηρίου, οι εφεσεύοντες υποχρεούνται να καλέσουν μαρτυρία για να αντικρούσουν και τους ισχυρισμούς της ένορκης δήλωσης που θεωρούν νομικά άσχετους.

5

Οι εφεσίβλητοι ισχυρίστηκαν ότι ο τρόπος που αντιμετώπισε το πρωτόδικο δικαστήριο το θέμα βρίσκεται μέσα στο πλαίσιο της εξουσίας του να ρυθμίζει διαδικαστικά θέματα που ανακύπτουν στη δίκη, η δε εξουσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου να παρέμβει ασκείται με περίσκεψη και διστακτικότητα.

10

Η Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου απέρριψε τις εφέσεις εφαρμόζοντας τις αρχές που αναφέρονται στις πιο πάνω εισαγωγικές σημειώσεις και αποφάνθηκε περαιτέρω ότι σε αντίθεση με το σύστημα της αντιδικίας, που διέπει την πολιτική δίκη, που η ευθύνη για την εισαγωγή μαρτυρίας βαρύνει τους διαδίκους, στο ανακριτικό σύστημα η πρωτοβουλία ανήκει στο δικαστή. Ακόμα και σε αστικές υποθέσεις είναι επιτρεπτή η ίδια πρακτική όταν δικαιολογείται υπό τις περιστάσεις.

15

20

Οι εφέσεις απορρίπτονται χωρίς έξοδα.

25

Αναφερόμενες υποθέσεις:

Kyriakides v. Republic, 1 R.S.C.C. 66,

30

Ζαβρός v. Δημοκρατίας (1989) 3(B) Α.Α.Δ. 106,

Malais and Others v. Republic (1965) 3 C.L.R. 572,

Constantinides v. Electricity Authority of Cyprus (1982) 3 C.L.R. 387,

35

Voniatis v. Koureas and Another (1979) 1 C.L.R. 497,

Karallis v. Christoforou and Another (1957) 22 C.L.R. 159.

40

Εφέσεις.

Εφέσεις εναντίον των αποφάσεων Δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου Κύπρου (Κούρρης, Δ.), που δόθηκαν στις 5 και 6

5 Σεπτεμβρίου, 1989 (Προσφυγές Αρ. 399/89 και 400/89 με τις οποίες ο πρωτόδικος Δικαστής έκρινε όπως μη εξετάσει και αποφασίσει άμεσα το αποδεκτόν ή μη της μαρτυρίας του διευθυντή των εφεσιβλήτων, όπως ενσωματώθηκε στην ένορκή του κατάθεση.

10 *Μ. Τριανταφυλλίδης*, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας με *Α. Βασιλειάδη* και *Τ. Πολυχρονίδου*, Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για τους Εφεσείοντες.

Α. Παπαφιλίππου με *Α. Τιμόθη* και *Α. Παπαφιλίππου*, για τους Εφεσιβλήτους.

Cur. adv. vult.

15 **Α.Ν. ΛΟΪΖΟΥ, Π.:** Την ομόφωνη απόφαση του Δικαστηρίου θα εκδώσει δικαστής κ. Σ. Νικήτας.

20 **ΝΙΚΗΤΑΣ, Δ.:** Τον Αύγουστο του 1988 το Υπουργείο Συγκοινωνιών και Έργων (εφεσείοντες 1) προκήρυξε διαγωνισμό για την κατασκευή 4 κυματοθραυστών στη θαλάσσια περιοχή Ορόκλινης παρά το λιμάνι Λάρινακας. Το Μάρτιο του επόμενου χρόνου το Υπουργείο ζήτησε νέες προσφορές για 4 άλλους κυματοθραύστες στην ίδια περιοχή.

25 Οι εφεσίβλητοι είναι εργοληπτική εταιρεία και έχει τη μορφή μετοχικής εταιρείας περιορισμένης ευθύνης. Υπέβαλαν προσφορές και στις δύο περιπτώσεις, αλλά δεν κέρδισαν το διαγωνισμό. Με απόφαση ημερ. 3/6/89 οι εφεσείοντες είχαν κατακυρώσει το διαγωνισμό σε άλλο προσφοροδότη. Ο οίκος αυτός είναι το ενδιαφερόμενο μέρος στις προσφυγές με τις οποίες οι εφεσίβλητοι
30 αμφισβητούν τη νομιμότητα της κατακύρωσης.

35 Οι προσφυγές, που στρέφονται κατά κοινής διοικητικής πράξης, κρίθηκαν συνεκδικαστέες επειδή στηρίζονται στην ίδια νομική και πραγματική βάση. Περιέχουν δε τους ίδιους λόγους ακύρωσης. Εκτός άλλων προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι η επίδικη απόφαση υποκρύπτει στοιχείο κατάχρησης εξουσίας. Ακόμη οι εφεσίβλητοι διατείνονται ότι υπήρξε αθέμιτη παρέμβαση στο έργο αρμόδιας τεχνικής επιτροπής με αποτέλεσμα να ανατρέψει
40 ειλημμένη απόφασή της να εισηγηθεί ανάθεση των έργων στους εφεσίβλητους.

Εκδίδοντας οδηγίες για την ακρόαση, το πρωτόδικο δικαστήριο επέτρεψε την προσκόμιση μαρτυρίας από όλα τα μέρη, αν το

επιθυμούσαν, υπό τύπον ενόρκων καταθέσεων, τάσσοντας και σχετική προθεσμία. Στις 24/8/89 καταχωρήθηκε ένορκη δήλωση εκ μέρους των εφεσιβλήτων, που έκαμε ο διευθυντής τους κ. Κάσινος. Εκτείνεται σε 4 περίπου σελίδες και διαιρείται σε 18 παραγράφους. Παρατηρούμε στο σημείο αυτό ότι στην 16η παράγραφο παρατίθεται στιχομυθία που, κατά το μάρτυρα, έλαβε χώρα μεταξύ αξιωματούχου του Υπουργείου και του ίδιου, που συνάπτεται με τους ισχυρισμούς για εξωτερική παρέμβαση στη λήψη της επίδικης απόφασης. Προς την ίδια κατεύθυνση είναι και οι ισχυρισμοί της τελευταίας παραγράφου υπ' αρ. 18. 5 10

Στις 28 του ίδιου μήνα δόθηκε έγγραφη ειδοποίηση στο δικαστήριο εκ μέρους του Γενικού Εισαγγελέα για την πρόθεσή του να εγείρει ένσταση ότι το περιεχόμενο της ενόρκου δηλώσεως (γενικά) δεν είναι νομικά επιτρεπτή μαρτυρία. Κατά τη δικάσιμο (5/9/89) μετά από συζήτηση άλλου θέματος και όταν ο μάρτυρας προσφέρθηκε για αντεξέταση, ο δικηγόρος της Δημοκρατίας κ. Βασιλειάδης, που εκπροσώπησε τους εφεσείοντες, υπέμνησε την ύπαρξη ένστασης για το αποδεκτό της μαρτυρίας. Εδώ ακριβώς το δικαστήριο είπε: 15 20

"Εισηγούμαι όπως η ένσταση για το αποδεκτό της μαρτυρίας που περιέχεται στην ένορκη δήλωση του κ. Κάσινου με ημερ. 24/8/89 μη ακουστεί στο παρόν στάδιο. Ο κ. Βασιλειάδης θα έχει το δικαίωμα να αντεξετάσει το μάρτυρα αυτό και να εισηγηθεί στο δικαστήριο ότι ορισμένες παράγραφοι της ενόρκου δηλώσεως μη ληφθούν υπόψη διότι δεν έχουν σχέση με την εκδίκαση της παρούσης υποθέσεως." 25

Την επομένη, που θα συνεχιζόταν η ακρόαση, σε νέα υπόμνηση του δικηγόρου των εφεσείοντων ότι υπήρχε ένσταση στην οποία επιμένουν, το δικαστήριο απεφάνθη: 30

"Όπως είπα χθες δεν μπορώ να επιληφθώ σε αυτό το στάδιο της ένστασης του κ. Βασιλειάδη ότι το περιεχόμενο της ενόρκου δηλώσεως του κ. Κάσινου, ημερ. 24/8/89, είναι άσχετο με το κύρος της επίδικης απόφασης διότι δεν έχω στο παρόν στάδιο όλα τα στοιχεία ενώπιόν μου. Επομένως ο κ. Βασιλειάδης μπορεί στο στάδιο της αντεξέτασης του κ. Κάσινου να αντικρούσει ορισμένα γεγονότα τα οποία εμφανίζονται στην ένορκη δήλωσή του και επίσης να καλέσει προς τούτο μαρτυρία η οποία δυνατό να αντικρούσει τα πραγματικά γεγονότα όπως φαίνονται στην ένορκη δήλωση." 35 40

Μετά την εξέλιξη αυτή ο Γενικός Εισαγγελέας άσκησε έφεση προσβάλλοντας χωριστά την ορθότητα και των δύο αποφάσεων που παραθέσαμε εξ ολοκλήρου. Μοναδικός και συνάμα κοινός λόγος των εφέσεων είναι ότι η κρίση του πρωτόδικου δικαστή να μην εξετάσει και αποφασίσει άμεσα το αποδεκτόν ή μη της μαρτυρίας του Κ. Κάσινου, όπως ενσωματώθηκε στην ένορκη του κατάθεση, είναι λανθασμένη.

Αναπτύσσοντας τα επιχειρήματά του ο Γενικός Εισαγγελέας υπέβαλε ότι ουσιαστικό κριτήριο για τη νομική δεκτικότητα οποιασδήποτε μαρτυρίας στην ακυρωτική δίκη είναι η συνάφειά της με τα επίδικα θέματα. Την αρχή αυτή καθιέρωσε η υπόθεση **Kyriakides v. Republic**, 1 R.S.C.C. 66, 68 που η απήχησή της είναι έντονη στο σκεπτικό των μεταγενέστερων αποφάσεων. Αναφορά έγινε ακόμη στο πιο πρόσφατο νομολογιακό προηγούμενο που πραγματεύεται θέματα δεκτικότητας μαρτυριών. Είναι η απόφαση της Ολομέλειας του Δικαστηρίου στην προσφυγή **Zabros v. Δημοκρατίας** (1989) 3(B) Α.Α.Δ. 106. Η κρινόμενη περίπτωση συσχετίστηκε με την υπόθεση **Zabros** στην οποία έγινε προσπάθεια προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων που δεν συνδέονταν με την εγκυρότητα της επίδικης πράξης και γι' αυτό αποκλείστηκαν.

Συνεχίζοντας ο κ. Τριανταφυλλίδης είπε ότι το δικαστήριο ήταν σε θέση να γνωρίζει τα κρίσιμα θέματα των προσφυγών - υπήρχαν προς τούτο όλες οι γραπτές αγορεύσεις - για να εκφέρει άμεση κρίση εφαρμόζοντας έτσι ή αλλιώς τις αρχές της νομολογίας, που προεκτάθηκαν. Ωστόσο δεν άσκησε την εξουσία του μεταθέτοντας την απόφασή του για το ύστατο στάδιο της διαδικασίας. Όμως - και εδώ εντοπίζεται το παράπονο - η γνώμη του δικαστηρίου συνεπάγεται ανυπερθέτως ότι θα ακουστεί όλη η μαρτυρία και παρίσταται ανάγκη οι εφεσεύοντες να καλέσουν μαρτυρία για να αντικρούσουν και τους ισχυρισμούς της ένορκης δήλωσης που θεωρούν νομικά άσχετους. Σαν παραδείγματα αναφέρθηκαν οι ισχυρισμοί των παραγράφων 16 και 18, που δώσαμε ήδη το περιεχόμενό τους σε αδρές γραμμές.

Μας λέχθηκε επίσης - και είναι αξιοσημείωτο - ότι το ζήτημα δε θα έφτανε μέχρι την Ολομέλεια αν δεν υπήρχε δεύτερη απόφαση ή διαταγή για αντίκρουση από τους εφεσεύοντες των πραγματικών περιστατικών που περιέχει η ένορκη δήλωση. Ο Γενικός Εισαγγελέας διατύπωσε τη θέση του ως εξής:

"Ηγέρθη λοιπόν εκ μέρους του συνηγόρου της Δημοκρατίας

ότι αυτή η ένορκη δήλωση περιέχει μαρτυρία η οποία δεν είναι σχετική και αναμένετο όταν εγείρεται μια ένσταση, ότι το δικαστήριο θα αποφαίνεται, διότι όπως ήλθαν τα πράγματα θα πρέπει να γίνει αποδεκτή αυτή η ένορκη δήλωση ή μαρτυρία που την υιοθέτησε και ανέμενε το δικαστήριο να την αντικρούσουμε με όλες τις συνέπειες και αργότερα να αποφασίσει ποιό μέρος είναι σχετικό.”

5

Οι θέσεις του κ. Παπαφιλίππου, δικηγόρου των εφεσιβλήτων, συνοψίζονται ως εξής: Η γενικότης της ένστασης υπαγόρευσε, μεταξύ άλλων, την ανάγκη για τις οδηγίες που αποτελούν αντικείμενο των εφέσεων. Η αντιμετώπιση του πρωτόδικου δικαστηρίου βρίσκεται μέσα στο πλαίσιο της εξουσίας του να ρυθμίζει διαδικαστικά θέματα που ανακύπτουν στη δίκη, η δε εξουσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου να παρέμβει ασκείται με περίσκεψη και διστακτικότητα. Σε άλλες όμοιες υποθέσεις το δικαστήριο ενήργησε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Ενόψει των ισχυρισμών των πελατών του περί αλλοτριών κινήτρων και παρεμβάσεων που προβάλλονται ως λόγοι ακύρωσης και της απουσίας, όπως ο ίδιος ο ευπαίδευτος δικαστής παρατηρεί, όλων των στοιχείων που θα του επέτρεπαν στη δοσμένη φάση της δίκης να μορφώσει την κρίση του, η απόφασή του ήταν ορθή και μέσα στο πνεύμα του ανακριτικού συστήματος.

10

15

20

Ο ρυθμιστικός ρόλος του δικαστηρίου σε θέματα διαδικασίας και απόδειξης στη διοικητική δίκη είναι διάφορος και ευρύτερος από αυτόν που επιτρέπει το δικονομικό σύστημα που επικρατεί στην πολιτική δίκη. Η διαφορά εκπηγάει από την ύπαρξη και εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας σε συνδυασμό με τη φύση του ανακριτικού συστήματος. Σε αντίθεση με το σύστημα της αντιδικίας, που διέπει την πολιτική δίκη και που η ευθύνη για την εισαγωγή μαρτυρίας βαρύνει τους διαδίκους, στο ανακριτικό σύστημα η πρωτοβουλία ανήκει και στο δικαστή. Οι αρχές αυτές είναι διάχυτες στο διαδικαστικό κανονισμό του 1962. Στο Γ. Παπαχατζή "Μελέται επί του Δικαίου των Διοικητικών Διαφορών" στη σελ. 136 συναντούμε την ακόλουθη εύστοχη παρατήρηση επί του θέματος:

25

30

35

"Ο δικαστής, ουχί δ' οι διάδικοι, διευθύνει την έρευναν του πραγματικού μέρους της υποθέσεως."

40

Η απόφαση **Κυριακίδης**, ανωτέρω, διακήρυξε:

"With regard to the law and rules of evidence, in particular, this

5 court, of course, will first look for guidance to the law and rules of evidence applicable in Cyprus in respect of other courts but whenever it deems it necessary for the proper fulfilment of its mission under the constitution it will not hesitate to relax or even depart from such law and rules of evidence."

Απλώνοντας την αρχή που εγκαινίασε η παραπάνω υπόθεση, η κατοπινή υπόθεση **Malais and Others v. Republic** (1965) 3 C.L.R. 572, 574 αναφέρει:

10

"For the purposes of this Ruling it would be useful to remember that in this kind of proceedings the Court has both the power and responsibility to regulate the production of evidence in accordance with the requirements of the due discharge of its competence under Article 146. This is so because of the nature of such competence."

15

20 Έχοντας υπόψη τα δεδομένα στην υπό κρίση υπόθεση, όπως προεκτάθηκαν και το σχόλιο του πρωτόδικου δικαστηρίου για ανεπάρκεια του υλικού που θα επέτρεπε ασφαλή κρίση αναφορικά με τη συνάφεια και δεκτικότητα της μαρτυρίας, κρίνουμε ότι η απόφασή του στο προκείμενο είναι απρόσβλητη. Η ταλαιπωρία που δυνατό να προκληθεί δεν αποτελεί λόγο για περιορισμό της διακριτικής εξουσίας του δικαστηρίου.

25

30 Ισχυροποίηση της γνώμης μας προέρχεται από την υπόθεση **Constantinides v. Electricity Authority of Cyprus** (1982) 3 C.L.R. 387, στην οποία διάδικος παρουσίασε δύο ένορκες καταθέσεις που ήταν αντικείμενο ένστασης. Η Ολομέλεια του δικαστηρίου έδωσε ακριβώς την ίδια λύση όπως διαφαίνεται από το τμήμα της σύνοψης που παραθέτουμε παρακάτω:

30

35 "... the affidavits in question are, at this stage, admissible evidence, subject to the relevance of their contents being established to the satisfaction of the Court in the course of the further hearing of this case and subject, also, to counsel for the applicant or counsel for any other party being given, if he so applies, an adequate opportunity to test their accuracy by cross-examination."

40

Εξάλλου, ακόμη και σε αστικές υποθέσεις, παρά την αυστηρότητα της δικονομίας, είναι επιτρεπτή η ίδια πρακτική όταν δικαιολογείται από τις περιστάσεις: **Voniatis v. Koureas and Another** (1979) 1 C.L.R. 497, 498.

Υπάρχει ακόμη ένα θέμα. Το σημείο που ήγειρε ο κ. Παπαφιλίππου ότι, όντας παρεμπόδιουσα, η απόφαση δεν είναι εφέσιμος. Υιοθετώντας την προσέγγιση στην υπόθεση **Karallis v. Christoforou and Another** (1957) 22 C.L.R. 159, σε ανάλογη περίπτωση και έχοντας κατά νου την κατάληξή μας επί της ουσίας, που επιλύει το ζήτημα το οποίο ανεφύη, θα ήταν προτιμότερο να αφηθεί το θέμα ανοικτό.

5

Για τους λόγους που εκθέσαμε οι εφέσεις αποτυγχάνουν και απορρίπτονται χωρίς έξοδα.

10

Οι εφέσεις απορρίπτονται χωρίς έξοδα.